

MADAME BOVARY'DEKİ BURJUVA KARAKTERLER ÜZERİNE BİR İNCELEME

Fatma KABA*

Özet

Madame Bovary romanında yer alan tüm karakterler ait oldukları toplumsal sınıfın yaşam kültürünün, normlarının ve değer yargılarının özelliklerini taşırlar. Bu özellikleri ele veren en önemli gösterge içinde yaşadıkları somut gerçeklikler karşısında gösterdikleri tavırlardır. Flaubert'in taşra (Normandiya) burjuvazisini çerçeve olarak aldığı romanın ana kahramanı Emma Bovary'nin çevresinde yer alan ve ikinci derecede önemli kişilerin hepsi kişisel karakter özelliklerinin dışında ortak davranış modelleri sergilerler. 1830'lu yıllardan itibaren yükselmeye başlayan taşra burjuvazisini simgeleyen kasaba doktoru Charles Bovary, eczacı M. Homais ve tüccar Lheureux, Emma Bovary'nin dramatik yazgısını belirlerler. Romanın alt başlığı olan *Taşra Adetleri*, kendi değerleri içine kapanmış, kalıp düşünceler içinde yaşayan, statükocu, entelektüelliğe, sanata ve edebiyata sırt çeviren, maddiyatçı, sıradan ve bayağı küçük burjuva geleneklerinin bir eleştirisidir. Edilgen kişiliği, bencilliği, konformizmi ve dar ufkuyla yaşamı fiziksel haz ve maddi doyuma indirgeyen Charles Bovary taşra burjuvazisinin bayağılık, niteliksizlik ve budalalığını ortaya koyarken, eczacı Homais ve tüccar Lheureux çıkarıcılık, fırsatçılık, sömürü, para hırsı, toplumsal nüfuz, gösteriş ve kendini beğenmişliğin ve maddiyatçı ahlakın simgesi olurlar.

Anahtar Kelimeler: *Flaubert, Madame Bovary, Emma Bovary, Charles Bovary, Homais, L'heureux, Bourgeoisie Provinciale, Médiocrité, Bêtise.*

AN ANALYSIS OF BOURGEOIS CHARACTERS IN MADAME BOVARY

Abstract

All characters in *Madame Bovary* have the features of the culture of living in the social class, norms and values that they belong to. The most important indicator that shows these features the are attitudes which they show against the concrete realities in which they live. All the characters that have secondary importance and take place around Emma Bovary, the main character of the novel, which Flaubert handles in the frame of provincial (Normandy) bourgeoisie, and they show common behavioral models except their personal characteristic features. Town doctor Charles Bovary, pharmacist M.Homais and merchant Lheureux, who symbolize provincial bourgeoisie, which has started to rise from 1830s, determine Emma Bovary's dramatic fate. Novel's subtitle *Provincial Customs (Taşra Adetleri)* is a criticism of materialistic, ordinary and petty, lower bourgeois customs which are closed into their own values, live in concrete ideas, bound to status quo, against intellectualism, art and literature. While Charles Bovary, who reduces life to the physical pleasure and financial satisfaction with his passive personality, selfishness, conformism and narrow point of view, indicates banality, insufficiency and foolishness of provincial bourgeoisie, pharmacist Homais and Merchant Lheureux become symbols of sordidness, opportunism, exploitation, greed for money, social influence, show, self-arrogance and materialistic morality.

Key Words: *Flaubert, Madame Bovary, Emma Bovary, Charles Bovary, Homais, L'heureux, Provincial Bourgeoisie, Mediocrity, Foolishness.*

---

* Öğretim Görevlisi, Pamukkale Üniversitesi, Batı Dilleri ve Edebiyatı Anabilim Dalı, DENİZLİ.
e- posta : fkaba@pau.edu.tr

XIX. Yüzyıl klasik Fransız romanında gözlemlenen ilginç özelliklerden biri de, çok sayıda romanın roman başkişisinin adını taşımasıdır; örneğin, Senancour'un Oberman'ı, Benjamin Constant'ın Adolphe'u, Chateaubriand'ın René'si, Stendhal'ın Lucien Leuwen'i, Balzac'ın Eugénie Grandet'si, Flaubert'in Madame Bovary'si, Zola'nın Nana'sı gibi. Ancak, bu durum roman içinde ikinci derecede işlenmiş kişilerin daha az önemli oldukları anlamına gelmemektedir. Bunun en ilginç örneklerinden birini Flaubert'in *Madame Bovary*'sindeki üç farklı serbest meslek icra eden burjuva kökenli doktor Charles Bovary, eczacı M. Homais ve tefeci Lheureux oluşturmaktadır. Eserin öncelikli başlığı kadın kahramanın adı "Madame Bovary" olsa da, ikincil ve gizli kalmış alt başlığı "*Taşra Adetleri*"dir. Bu çalışmada, taşra burjuvazisine ait bu üç karakter aracılığıyla Flaubert'in çizdiği tiplerin temsil ettikleri değerler ve bu sınıfa karşı yönelttiği eleştiriler ele alınacaktır.

***

Flaubert, *Madame Bovary*'de, Emma'nın köylü ailesi ve Vaubyessard balosunda ortaya çıkan soylu sınıfı gibi, burjuvazi dışında toplumun diğer sınıflarıyla ilgili kimi tablolar vermiş olsa da, romanın bütünlüğü içinde, genel olarak taşra burjuvazisini çeşitli yönleriyle ele almaktadır. Normandiya bölgesinde doğmuş ve yaşamış olan ve bu bölgeyi ve insanını çok iyi tanıyan Flaubert, "taşra adetleri"ni, dünya görüşü ve değerlerini serbest meslek icra eden kişiler üzerinden anlatmaktadır. Öte yandan, kendisi de burjuva kökenli olmasına karşın, bu sınıfa ait değerleri her zaman küçümsemekte ve bu topluma ait kişileri, maddi değerlere olan tutkuları ve sosyal statüye olan bağlılıkları nedeniyle eleştirmektedir. Fransa'da 1830'lu yılların ortasından itibaren, sanayileşme sürecine koşut olarak gelişmeye başlayan sanayi ve ticaret burjuvazisinin gücünü ve egemenliğini toplumsal yaşamda giderek daha fazla duyurduğu bir dönemde, Flaubert paranın ve toplumsal nüfuzun tüm değer yargılarını nasıl değiştirip dönüştürdüğünü Emma Bovary'nin merkezi kişiliği çevresinde değerlendirmektedir.

Romanda, Emma'nın kişiliğinin, yaşamının, dahası dramının ortaya konulmasında, Emma'yla oluşturduğu karşıtlıklar bağlamında önemli bir rol üstlenen Charles Bovary,

Emma'dan önce okura tanıtılmaktadır. Roman, Charles'ın okula ilk gelişiyi başlatmaktadır:

Kapının arkasında bir köşeye büzülmüş durduğu için pek de iyi seçilemeyen bu yeni öğrenci, bir köy uşağıydı; on beş yaşında kadar vardı boyu da hepimizden uzundu. Saçları köy kilise ilahicilerinininki gibi, alınına yatırılarak dümdüz kesilmişti; uslu söz dinler ve pek tutuk bir çocuğa benziyordu. ... (Flaubert,1973:23)

Charles'ın fiziksel görünümdeki taşralılık, özellikle başında taşıdığı kasket üzerinden vurgulanmaktadır. Flaubert, bir fetiş nesne boyutuna indirgediği kasketi bir insan yüzünün ayrıntısı olarak betimler:

Her ne hal ise, biz duamızı bitirdikten sonra bile, yeni'nin kasketi hâlâ dizinin üstündeydi. Bu, serguçlu kalpaktan tutun da miğfere, yuvarlak şapkaya, lutr kaskete, takkeye kadar, her milletin her çeşitli başlığına çalan bir külâhtı; hani bazı şeyler vardır, dilsiz çirkinliklerinde bir budalanın yüzünde olduğu gibi, derin bir belagat bulunur. (Flaubert,1973:24)

Okulda nasıl davranacağını bilmeyen, şaşkın, beceriksiz, yetenezsiz bu yeni yetme adını bile söyleyemeyecek kadar tutuk bir çocuktur: "O son bir çaba göstererek ağızını alabildiğince açtı ve birine seslenirmiş gibi, nefesinin olanca kuvveti ile şu kelimeyi fırlattı: Şarbovari." (Flaubert,1973:24). Charles'ın bu aptal hali öğretmeni tarafından da alaya alınır; öğretmeni Latince "ridiculusum" (ben gülüncüm)" cümlesini yirmi kez yazdırır. Romanın başından sonuna kadar Charles, bu komik ve zavallı kişiliğiyle çıkar okur karşısına. Ben bilincinden mahrum, sürekli annesi tarafından yönlendirilen pasif bir karakterdir. İçinde yetiştiği sosyal çevre belirli kalıplar içinde donmuş bir ahlaki sıradanlığın ve bayağılığın dışına çıkamaz. Bu nedenle de Charles'ın kişisel gelişimine katkıda bulunabilecek, öz bilincini geliştirecek ve dünya görüşünü genişletecek hiçbir imkân sunmaz ona. Kültürsüzlüğün, maddiyatçılığın ve konformizmin hüküm sürdüğü böyle bir çevrede yetişmişliğin bir simgesi olarak ortaya çıkar Charles. Rouen'da tıp tahsili yaparken de toplumsal ve kültürel hayatın dışındadır. Olduğu şeyden, sahip olduğu imkânlardan ve donanımdan memnundur; bunu değiştirmeye yönelik herhangi bir çaba göstermez. Burada da kırsal kesimden gelen ve olduğu gibi kalan bir genç olarak hayatına devam eder.

Charles tıbbiyenin ilan tahtasında ders programını okuyunca sersem gibi oldu; anatomi dersi, pathologia dersi, eczacılık dersi, kimya, botanik, klinik, tedavi dersleri, ayrıca da sağlık ve tıp bilgisi; bunların hiçbirinin ne demek olduğunu bile bilmiyordu, sanki hepsi de insanın içine yücelik veren karanlıklarla dolu birer tapınağın kapılarıydı. (Flaubert,1973:24).

Bu cümleler Charles'ın ileride yapacağı mesleğe ne kadar yabancı ve uzak olduğunun bir kanıtıdır. Ozanam'a göre, "Flaubert'in romanlarındaki pek çok kişi gibi, burada da söz konusu edilen bayağı, hiçbir niteliği olmayan ya da belirgin bir kusuru vurgulanmamış bir insan; bu insanın tek erdemi işi, ancak entelektüel bir çaba gerektirmeyen bir iş bu." (Ozanam; 1989:16). Kendi kararlarını kendi başına alamayacak derecede edilgen bir karaktere sahip Charles'ın eğitim hayatının nasıl olması gerektiğine karar veren annesi, onun evlilik hayatının da nasıl olacağına karar verir: "Ama oğlanı okutmak, tıp tahsil ettirmek, hekim diye Tostes'e yerleştirmekle iş bitmiyordu; ona bir kadın bulmak lazımdı. Annesi onu da buldu: Dieppe'li bir mübaşirden dul kalmış, kırk beşinde, yılda bin iki yüz frank geliri olan bir kadın" (Flaubert,1973:31).

Flaubert'in "Héloise Dubuc" adını seçerken takındığı ironik tavır, Charles'ı betimlerken kullandığı nitelermeleri tamamlar görünür. Ortaçağa özgü tutkulu bir aşkı konu edinen "Abelard ve Heloise" öyküsüne yapılan bu göndermenin, "Dubuc" gibi Fransızcada hiçbir şey ifade etmeyen grotesk bir adla bir arada kullanılması "taşra adetleri"ne yapılan ciddi bir eleştiridir. Bu çerçevede, annesinin Charles'a eş seçerken göz önünde bulundurduğu ölçüt, ne müstakbel eşin oğluna uygunluğu, ne de oğlunun seveceği bir kadın olmasıdır. Öncelikli olarak öne çıkardığı şey, oğlunun zengin ve geliri olan bir kadınla evlenmesidir. Bu, gerçekte, taşra burjuva toplumunun maddiyata dayanan çıkar evliliğidir. Eş seçiminde söz sahibi olmayan Charles da bu kadını eş olarak sevmeyecektir. Bu noktada, ilginç olan, bütün kusurlarına rağmen bu kadınla evlenmek isteyen diğer insanların varlığıdır:

Çirkin, çalı otu gibi kara, tomurcuk açmış fidan gibi sivilceli olmasına rağmen Madam Dubuc'ü isteyenler hiç de eksik değildi. Maksadına ermek için Madame Bovary'nin

onları birer birer saf dışı bırakması lazım geldi; hayli ustalık gösterdi, papazlardan arkası olan bir sucukçunun emeklerini bile boşa çıkardı. (Flaubert,1973:31).

Burada evlilik, birbirini seven iki kişinin bir araya gelmesi amacından çıkmış, bir tür çıkar oyununa dönüşmüştür. En açıkgozlü ve en kurnaz olan, amacına ulaşmaktadır. Charles da edilgen kişiliğiyle bu oyunun bir parçası olmuş, bu duruma boyun eğmiş, evlilik boyunca sevmediği bir kadınla birlikte olmaya karşı çıkmamıştır. Önce annesi tarafından yönlendirilen Charles, evlendikten sonra da karısı tarafından yönlendirilmiştir. Böylece Charles'ın bencil ve pasif kişiliğiyle taşra toplumunun çıkarıcı yapısı birbirini tamamlamaktadır.

İlk evliliğini annesinin isteği doğrultusunda yapan Charles, eşini kaybettikten sonra ikinci evliliğini Emma ile yapar; bu kez de, annesinin tahakkümünden kurtulamaz. Annesi ve Emma arasında kaldığı zamanlarda da taraf olmayı beceremez ve otorite kuramaz: "Charles ne diyeceğini bilemezdi; annesini sayar, karısını da son derece severdi; birinin düşüncesinde, görüşlerinde yanılmadığına kaniydi, ama ötekini de kusursuz buluyordu." (Flaubert,1973:59). Bencilce küçük mutluluklarla yetinen ve evlilik yaşamında eşinin isteklerini karşılamayı ve kişisel hazlarının tatminini "mutluluk" olarak tanımlayan Charles için, Emma kusursuzluğun örneğidir. "Maddi koşullar"la sınırlı bir yaşam algısının kadın ruhunu anlayamayacağı çok açıktır. Charles kendisini, kendi küçük dünyasını merkez yaptığı için karısının neler hissettiğini fark etmez bile: "Charles bahtiyardı..." (Flaubert,1973:50). Ama bunun aksine "İdeal erkek imgesinin tam karşı kutbunda yer alan Charles düşüncesinin sıradanlığı, yavanlığı ve zevksizliğiyle Emma'yı tiksindirir" (Turiel,1998:25). Emma ise içinde bulunduğu bayağılığı, sıradanlığı sorgulamaktadır:

Evlenmeden önce gönlünde aşk uyandığını sanmıştı; fakat bu aşkın neticesi olması lazım gelen saadetten bir eser yoktu. İçinden: "Yanılmış olacağım diyordu. Emma, bahtiyarlık, ihtiras, kendinden geçme gibi sözlerin, kitaplarda okuyup pek güzel bulduğu bu kelimelerin hayatta acaba neyin, hangi halin adı olduğunu düşünüp duruyordu. (Flaubert,1973:51).

Eşlerden biri bencilce "fiziksel haz" ve "maddi doyum"la sınırlandırılmış bir "mutluluk"u yaşarken, bir diğeri budalalık ve bayağılığa indirgenmiş yaşamı sorgulamaktadır. Charles sadece anlatıcının gözünde değil, eşinin gözünde de taşralı bir burjuvadır:

Charles'ın konuşması bir sokak kaldırım gibi dümdüzdü, beylik fikirler oradan her zamanki kıyafetleriyle geçer durur, ne bir heyecan veya bir gülüşe neden olur, ne de bir hülya uyandırır. Charles, söylediğine göre, Rouen'da iken merak edip tiyatroya, Parisli aktörleri görmeye gitmemişti. Yüzmek, kılıç kullanmak, nişan almak gibi şeyleri bilmezdi; karısı bir gün romanda gördüğü bir binicilik terimini sorunca, onun da ne olduğunu söyleyemedi. (Flaubert,1973:70)

Charles oldukça sıradan bir karakterdir. Durağan bir yaşam sürmektedir ve bu yaşam biçimi onun konuşmalarına ve tavırlarına da yansımıştır. İçinde bulunduğu toplumun düşünce biçimlerinin dışında farklı bir şey düşünmemekte ve yaşam biçiminden farklı bir şey yaşamamaktadır. Rouen'da okumaya gitmiş olmasına rağmen, düşünce ve yaşam biçiminde herhangi bir değişime uğramamıştır. Aldığı formel tıp eğitiminin dışında, cehaletini yenmek, ufkunu genişletmek adına herhangi bir çaba içinde değildir. Charles, gerçekte mevcut koşulların, içinde yaşadığı düşünce ve değer kalıplarının ne olduğu konusunda da belirli bir bilince sahip değildir; dahası, bunlardan hoşnuttur. İçinde bulunduğu taşra cehaletinden ve kültürlüzlüğünden rahatsız değildir.

Uzun zaman geceleri pazen takke giydiği için, şimdi başına sardığı mendil kulaklarından kayıyordu; bunun içindir ki sabahları saçları darmadağın yüzüne gözüne dökülüyordu; Daima koca koca çizmeler giyerdi; topuğun üstüne gelen kısımda, ayak bileklerine doğru iki kalın kıvrım bulunur, konçları da sanki birer tahta bacağa geçirilmiş gibi dümdüz dururdu. Charles "köy içinde böylesinin de pekâlâ olduğunu" söylerdi. (Flaubert,1973:58)

Flaubert'in çizdiği imge tam bir taşralı kişi groteskidir. Tuhaflik, gülünçlük, bayağılık, iticilik bu tipin fiziksel plandaki görünümüdür; kültürlüzlük, entelektüel olana yabancılık, sanat ve edebiyattan uzaklık ruhsal portresinin bir yansımasıdır. Böylece, fiziksel

görünümle entelektüel ve ruhsal yapı birbirini bütünlemekte, daha doğrusu biri ötekini ele vermektedir. Charles'ın akşam yemeği sonrası çizilen portresi fizik-ruh birlikteliğini açıkça ortaya koymaktadır: "Charles'ın, iki eli göbeğinde, iki ayağı ızgaralara dayalı, yanağı hazmin verdiği hararetle kızarmış, gözleri saadetle nemli ateş başına kurulduğunu..." (Flaubert,1973:117). Bu uyuklaması, nasıl bir yaşam algısı olduğunun bir göstergesidir. Flaubert'in bu sahnede Charles'ı karikatürize ettiği düşünülebilirse de, gerçekte yaşanan budur. Kaba sabalılık, bayağılık, budalalık bir görünüm değil, gerçeğin kendisidir.

Charles'ın gerçekte bir kişisel yaşamı da yoktur. O, çerçevesi önceden belirlenmiş bir kalıbın içinde, ne yapması, düşünmesi, yaşaması gerekiyorsa öyle davranan birisidir. Mesleki alanda ortaya koydukları da bu genel tablonun dışında değildir. Tıbbi alanda yetersizliğinin bilincinde olamayacak kadar cahil bir kişidir. Çevresindeki insanların yanlış yönlendirmesiyle ün kazanma adına Hyppolyte'in ayağını ameliyat etmeye kalkar. Sonuç bir felaket olur. Bir mesleğin icrası, her türlü etik kaygının ötesinde sadece toplumsal statü ve ün kazanmaya feda edilir. Bu noktada, Flaubert'in eleştirisi Charles'ı aşar ve bir bacağı kesilmek zorunda kalınan Hyppolyte adına kaygı duymak yerine, toplumsal ve mesleki statünün ön plana çıkmasıyla tüm bir ahlak anlayışına yönelir. Charles ait olduğu sınıf içinde, toplumsal statülere verilen önemi öylesine içselleştirmiştir ki, neredeyse mesleğiyle ilgili yaptığı her türlü eylemin doğruluğunu ya da yanlışlığını toplumun ahlaki normlarıyla açıklamaya çalışır. Bu da taşra toplumunun ahlaki ve manevi planda insanların zihinleri üzerinde oluşturduğu baskının bir göstergesidir:

"Ne kötü macera, ne aksilikti bu", diye düşünüyordu. Bununla beraber, akla gelen her türlü tedbiri de almıştı... Bu dedikodular Forges'e kadar, Neufchâtel'e kadar, ta Rouen'a kadar yayılacaktı, her yere yayılacaktı! Kim bilir, meslektaşları, aleyhinde neler, neler yazacaklardı? Arkasından mesele basına aksedecek, gazetelerde şuna buna cevap vermek gerekecekti. Sonra, Hyppolyte, kendisinden davacı olabilirdi. Kendisini şimdiden, şerefini kaybetmiş, mahvolmuş görüyordu. (Flaubert,1973:192)

Genel etik kurallarına göre, kişinin bedenine, ruh sağlığına bir zarar gelmemesi ve yaşam hakkının korunması temel değerdir. Bu noktada, Charles'ın bencilliği üst seviyeye çıkmıştır. Toplumsal statü kazanmak adına yapılan bir ameliyatın sonucu, başarısızlıktan kaynaklanan şöhret kaybının getirdiği üzünlüğü yaşamaktan öteye gitmez Charles için.

***

Charles Bovary gibi XIX. yüzyıl taşra burjuva toplumunu temsil eden bir başka taşra burjuva karakteri de eczacı Homais'dir: "Yonville kasabasının önemli ismi Homais budalalığın ve burjuva hoşgörüsüzlüğünün simgesidir. Flaubert'e göre, Homais adı Latince «homo» sözcüğünden gelse de, bu insanlıkla ilgili olumlu bir şeyi akla getirmez" (Turiel;1998: 59). Bovary ailesinin Yonville'e taşınması dolayısıyla ortaya çıkan Homais'nin kendisi kadar eczanesi de bu tipik taşra kasabasının bir temsilidir. Ticari gücü ön planda tutan Homais iş yerini dikkat çekici ve oldukça ışıltılı bir hale getirmiştir. Sanki amaç ilaç satışı gerçekleştirmek değil, bir tür tüketim dünyası oluşturmak, mallarını allayıp pullayarak alıcıya sunmaktır. Tıbbi ilaç satışına imkân sağlayan bir sağlık kurumu olan eczane, aynı zamanda bir tür ticarethane olarak işlev görmektedir. Toplumsal nüfuzun ve gösterişin bir göstergesi olan isim ticarethane ile özdeşleşmiştir. Homais'nin adı dükkânın farklı yerlerinde birkaç kez göze çaracak bir şekilde vurgulanmıştır. Tıpkı yemek sonrası yediği yemeğin hazmından başka bir şey düşünmeyen Charles'ın çizdiği hoşnutluk portresinin bir benzerini de Homais çizmektedir. Bireysel statülerin, memnuniyetin ve doyumun ön plana çıktığı bu taşra toplumunda, Homais için de bir başkasının ne hissettiğinin önemi yoktur:

Yeşil meşin terlikli, kadife takkeli, sırma püsküllü hafif çiçek bozuğu bir adam, sırtını ocağa vermiş, ısınıyordu. Yüzünde, kendi hafif halinden memnun olmaktan başka bir ifade yoktu; başı ucunda asılı saka kuşu, kamış kafesinde ne kadar kaygusuzsa bu adam da hayatta o kadar tasasız benziyordu: işte Yonville-l'Abbaye'nin eczacısı. (Flaubert,1973:86)

Homais'nin fiziksel portresi ruhunu ne kadar yansıtıyorsa içinde bulunduğu toplumun da değer yargılarını o derece yansıtıyordu. Tıpkı Charles'ın fiziksel görünümünün, giydiği kıyafetlerin betimlenmesinde tanık olduğumuz gibi, Flaubert, Homais'yi betimlerken de kişiyi sınıfsal konumu perspektifinden ele almaktadır. Homais'nin adeta bir kafes içindeymiş gibi betimlenmiş olması, Burjuva toplumunun, kendi yaşam biçimi ve değer yargılarının içinde ne denli kapalı yaşadığını vurgulamaktadır. Aşılmaz duvarlarla çevrilmiş bir kapalı uzamda yaşar gibi sınırlar içine hapsedilmiş kişi, sanki sosyal bir varlık değildir. Bireysel ve toplumsal düzenin bozulmasına karşı çıkan, bireysel refahı, daha doğrusu maddi duyguların doyumuna dayalı bir ahlaki yapıyı her şeyin önüne geçiren bu taşra toplumunda insanlar, birbirlerinin manevi inançlarına da saygı göstermemektedir. Emma'yı kayınvalidesi dinsizlikle suçlarken, Homais de başkalarının inançlarını yargılamaktadır. Döneminin din adamlarını suçlamakta ve onların eski "dîme" (ihtilalden önce kiliseye ve derebeylerine verilen aşar vergisi) günlerini getirmek istemekle suçlamaktadır. Toplumda kişilerin inanç özgürlüğünden ve hoşgöründen söz etmenin pek imkânı yoktur. Özellikle Homais her fırsatta bunu dile getirmekte ve kişileri yargılamaktadır. En doğru düşüncenin kendisinin ki olduğunu savunmakta, kendi gibi düşünmeyenleri küçümsemekte, aşağılamaktadır.

Bovary ailesinin kasabaya gelmesi Homais'yi de heyecanlandırır. Kuşkusuz, Homais'nin kaygısı konukseverlik değil, kendi çıkarlarını korumaktır. "Eczacının bu kadar yakından ve dostça paralanması sadece başkalarına bir hayrı dokunmak ihtiyacından gelmiyordu; bunların altında kendisinin de bir çıkarı vardı" (Flaubert,1973:98). Homais yasadışı yolla hasta baktığından dolayı, bir ceza yaptırımına uğramamak ve Charles'ın kendisine yönlendireceği hastalara ilaç satacağı düşüncesiyle Bovary ailesiyle sıcak ilişkiler kurar. Toplumsal nüfuzun parayla ölçüldüğü bu toplumda, herhangi bir meslek icrasında önemli olan mesleki donanım ve uzmanlık bilgisi, birikimi değildir. Konuşmalarında her ne kadar "bilgili" bir insanmış görüntüsü verse de, gerçekte bu bir yanılsamadan ibarettir; çünkü Homais, "bilgili" değil, "bilgiç"tir:

İstatistikle ilgilenmesi onu felsefeye itti. Büyük sorunlarla meşgul oldu: örneğin toplumsal sorunlar. Fakir sınıfların ahlaki planda eğitimi, balık yetiştiriciliği. Kauçuk, demiryolları, vb. Ne tür bir ilgi kurulabilir "istatistik"le "felsefe", "balık yetiştiriciliği" ile "toplumsal sorunlar" arasında?"Balık yetiştiriciliği" insanlık açısından nasıl bir büyük sorundur? (Turiel, 1998:60)

Charles mesleki anlamda ne kadar donanımsızsa, Homais de eczacılık alanında o kadar donanımsızdır. Ne var ki, o kendisini alanının tüm bilgileriyle olduğu kadar diğer pek çok alanın da bilgisine sahip olduğuna inanır ya da en azından böyle bir görüntü verir. Kimya konusunda da uzmandır, botanik konusunda da, tarım konusunda da; "Elbette anlarım; ben eczacı, yani kimyager değil miyim?" (Flaubert,1973:143). Boş bir özgüven, cahilce bir "bilgiçlik" onu Charles Bovary'nin önüne geçirmiş olsa da, Charles en azından olduğu şey olarak kalır; oysa o, bireysel çıkar duygusunu bir yaşama normuna dönüştürür.

Maddi çıkarların her şeyin üstünde tutulduğu bu burjuva toplumunda, kişisel çıkarlar, bir başkasının göreceği zarardan fayda sağlama üzerine kurulmuştur. Yani bir kişinin başarısı, bir başka kişi ve kişilerin başarısızlığının üzerine inşa edilir. Homais de kendi bireysel başarısı için fırsat kollar, her türlü koşulda olayları kendi çıkarına çevirmede ustadır. Bir yandan, Charles'ı Hyppolyte'i ameliyat etmeye teşvik ederken, bir yandan da Hyppolyte'i ameliyat olmaya zorlar. Romanda, bu küçük taşra kasabasında paraya ne kadar çok önem verildiğinin bir başka vurgulaması da, Hyppolyte'i ameliyat olmaya kişilerin çabasının değil ameliyatın ücretsiz oluşunun itmiş olmasıdır. "Zavallı adam razı oldu. Çünkü herkes üzerine çullanmıştı ...; fakat asıl ona kararını verdiren şey, ameliyatın bedava olacağıydı." (Flaubert,1973:184). Para ya da maddi çıkar duygusu, insan hayatını tehlikeye atacak kadar her şeyin önüne geçmiştir. Charles'ın kendini ispatlamaya, ün yapmaya, kişiliğini ortaya koymaya fırsat olarak gördüğü bu ameliyat, Hyppolyte'in penceresinden bakıldığında parasız olarak bir operasyon geçirme fırsatıdır. Oysa bu ne birine de bir diğeri için fırsattır. Bu, sadece oyunu kurallarına göre en iyi oynamayı bilen Homais için bir fırsattır. Maddi çıkarlar ve beklentiler adına toplumsal duyarsızlığın vurgulandığı bir başka sahne de,

Homais'nin insan hayatını hiçe saydığı, insani duygularından tamamıyla soyutlandığı Emma Bovary'nin ölüm döşegindeyken gösterdiği tavırdır. Büyük bir duyarsızlıkla Charles'a sırtını döner ve Emma'yı kurtarma adına herhangi bir çaba göstermez, çünkü artık ondan gelecek bir çıkar yoktur. İnsanların güçsüzlüğü, zavallılığı, cehaleti üzerine kurar iktidarını.

***

Charles ve Homais kadar roman içinde önemli bir işlevi olmasa da, taşra burjuva toplumunun kimi değer yargılarını temsil eden bir başka kişi de Lheureux'dür. O bu toplumun esnaf yüzünü yansıtmaktadır. O da Homais gibi çıkarlarının nerede olduğunu iyi bilir. Bir tüccar olarak insanlarla ilişkilerini nasıl kurması ve sürdürmesi konusunda oldukça uzmandır. Bu açıdan, denebilir ki, romanda toplum kişilerini en iyi analiz eden, onları en iyi tanıyan, zaaflarını en yakından bilen kişidir. Stratejilerini iyi belirler ve bu yönde hareket eder. Lheureux'nün de fiziksel ve kişisel portresi taşra burjuva toplumunun kişilerini yansıtmaktadır. Fransızcada sıfat olarak kullanılan "heureux" (mutlu) sözcüğünün başına tanımlık eki getirilerek, ancak "apostrof" işareti konmadan isim olarak oluşturulan bu sözcüğün simgesel anlamı Flaubert'in ironisini toplumsal bir boyuta taşır;

Gaskonya'da doğup Normandiya'da yerleşmiş, güneylilere özgü gevezeliğine Pays de Caux'luların kurnazlığını da katmıştır. Yağlı gevşek ve sakalsız suratı açık bir meyankökü suyu ile boyanmışa benziyordu, beyaz saçları da küçük kara gözlerinin parlaklığını bir kat daha artırıyordu. Vaktiyle ne iş gördüğünü iyice bilen yoktu; bazıları da Routot'da sarraflık ettiğini söylerdi. Muhakkak olan bir şey varsa, o da Lheureux'nün çok karışık hesapları zihninden yapabildiği idi;... (Flaubert,1973:113).

Son derece kurnaz bir zekâya sahip olan Lheureux Emma'yı kandırmak için elinden geleni yapar. Yapay bir nezaketi vardır tıpkı Homais gibi. Takındığı tavırlar sadece karşısındakini aldatıp ondan çıkar sağlamaya yöneliktir: "Emma'nın aç gözlülüğünü ve doyumсуuzluğunu körükleyen Lheureux, kredili alışveriş ve yapay isteklerin öne çıkmasıyla, XX. yüzyılın tüketim toplumunun habercisidir adeta." (Ozanam; 1989:99). Kadınların

başta giysi olmak üzere süs ya da aksesuar konusundaki zaafını çok iyi bildiği için, Emma'yı dükkânına çekmek için her türlü yolu dener ve sonunda bir girdap gibi dolandırıcılığının içine çeker onu. Gerçekte, yaptığı iş esnafıktan, ticaretten çok tefeciliktir. Mal satma uğruna hiç düşünmeden Emma'yı felakete ve ölüme sürükler. Emma'nın, borçlarını ödeyemeyecek noktaya geldiğinde bile hiçbir merhamet duygusu göstermez. Homais gibi Lheureux' de insana hiç değer vermez. Temel kaygısı para kazanmaktır. Bunu da birilerinin felaketini hazırlayarak yapmaktadır. Tümüyle maddi değerlere indirgenmiş bu taşra düzeni, bir kişinin bencilce mutluluğunu, refahını bir diğerinin mahvoluşunun üzerine kurmakta bir sakınca görmemektedir. Tıpkı vahşi ormanda yırtıcı bir hayvanın avını izlemesi gibi, Lheureux de Emma'yı bir gölge gibi izler. En zayıf ve en hazırlıksız anında onu vurur. Emma'nın, yaptığı borçlar altında ezilmesi, dahası bu çıkışsız durumun onu intihara sürüklemesi herhangi bir üzüntü duygusu uyandırmaz onda. Kendi kendisiyle herhangi bir vicdani muhasebe içine girmez. Emma'nın ölümünün onda doğurduğu "acıma" duygusu insani bir duygu olmaktan uzaktır: "Lheureux, Emma'nın ölümüne acıdı: "Zavallı kadıncağız! Kocası için ne acı" (Flaubert,1973:340). Emma, Lheureux'nün eserdeki tek kurbanı da değildir. Profesyonelce insanların felaketi üstüne hayatını sürdürür. Daha öncesinde Café Français'ye de haciz çıkarmıştır. "Bu hafta haciz koyacaklar. Lheureux dava açıp eşyanın satılmasını istemiş" (Flaubert,1973:144). Para hırsı konusunda Homais ile aynı değerlerde buluşsa da, "toplumsal nüfuz"a, şan ve şöhrete ulaşmak gibi bir kaygının peşinde koşmaz Lheureux. Ancak, roman sonuçta, bu iki taşralı burjuvanın önlenemez yükselişini ilan eder. Bu anlamda, Emma Bovary'nin dramını hazırlayan nedenlerin Emma'nın kişilik özellikleri kadar, romanın alt başlığını niteleyen XIX. yüzyılın ikinci yarısında Fransız burjuva toplumu ve onun değer yargıları ve dünya görüşü olduğunu söylemek abartılı olmaz.

***

Flaubert Charles, Homais ve Lheureux aracılığıyla taşra burjuvasını niteleyen bayağılık, budalalık, maddiyatçılık gibi kavramları, romanın ana kahramanı Emma Bovary ile olan ilişkileri kadar kendi içlerinde de ele alarak,

içinden çıktığı taşra burjuvazisine ağır bir eleştiri getirir:

Homais ve Lheureux aracılığıyla roman açık bir toplumsal boyut kazanır. Flaubert küçük burjuvazinin ideolojik sığığını ve paraya verilen önemi eleştirir. Sıradanlığın, bayağılığın egemen olduğu, tutkuların parasal gücün insafına kaldığı bir toplumda mutluluk mümkün müdür? (Perfézou, 1988:57.)

Paris gibi büyük kentlere oranla taşra, sıkıntı, düş kırıklığı ve bayağılığın hüküm sürdüğü kendi değerleri üzerine kapanmış bir dünya olarak karşımıza çıkmaktadır. Flaubert, romanının merkezine Emma Bovary'yi koymuş olsa da, roman bir taşralı burjuva çocuğu olarak Charles Bovary'nin okul sahnesiyle başlar ve diğer iki taşralı burjuva Homais ve Lheureux'nün karşı konmaz yükselişleriyle biter. Flaubert, roman içinde, burjuva kökenli bu kişilerin kişisel ve toplumsal düzeyde çözümlemesini nesne, söylem ve davranış betimlemeleriyle dile getirir. Emma'nın yaşadığı dram karşısında düz, sıradan kişiliğiyle kendini ifade zorlanan, Charles'a oranla Homais ve Lheureux'ye Flaubert'in eleştirisi daha serttir. Tüm bayağılığı, zavallılığı içinde Charles, romanın sonunda öldüğünde Flaubert, okurda yine de belirli bir acıma duygusu uyandırır; her şeye karşın, Charles "olduğu şey" olarak kalmıştır. Oysa Flaubert toplumsal yükselişlerini diğer insanların mutsuzlukları üzerinden gerçekleştiren "sonradan görme" Homais ve Lheureux'yü ve onların temsil ettikleri değerleri mahkûm eder. Zira sahip oldukları entelektüel yetenek ve birikimlerinden, insani değer ve niteliklerinden hareketle yaşamlarını kurmak isteyen, erkek ve kadın hiçbir insanın gelecek beklentilerine, düşlerine uygun bir yaşamı kurmaları imkân dahilinde değildir bu taşra toplumunda. Benmerkezci, bencil, maddiyatçı, para, gösteriş ve saygınlık peşinde koşan, görgüsüz ve kültürsüz, toplumsal statü tutkunu, konformist, statükocu bu zihniyetin giderek taşra toplumuna egemen olması, eleştirel düşünceden yoksunlukla ve hazır kalıpcı düşünce ve modellerle özdeşleşen "budalalık" ('bétise') ve "bayağılık" (médiocrité) kavramlarını Flaubert romanının temel iki izleği yapar.

KAYNAKÇA

- Dumesnil, R., **Madame Bovary de Flaubert**, Paris: Pensée Moderne, 1968.
Flaubert, G., **Madame Bovary**, Çeviren: Nurullah Ataç ve S. E. Siyavuşgil, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1973.
Flaubert, G., **Madame Bovary**, Paris: Éd. Garnier-Flammarion, 1966
Neefs, J., **Madame Bovary de Flaubert**, Paris: Poche Critique, 1972
Ozanam, A-Marie, **Madame Bovary**, Paris: Nathan, 1989.
Perfezou, Laurence., **Madame Bovary**. Paris: Bordas, 1988.
Riegert, G., **Madame Bovary**, Paris: Hatier, 1970
Turiel, F., **Madame Bovary**, Paris: Hachette, 1998.